

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Глазкової Ірини Яківни на дисертацію Кабусь Наталії Дмитрівни
**«Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів
до сталого розвитку соціальних груп»**,

подану до спеціалізованої вченої ради Д 64.053.04 Харківського
національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди на здобуття
наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність і доцільність дослідження.

Виконане дослідження беззаперечно затребуване сьогоденням і є відповіддю на виклики часу, адже культурне і духовне відродження українського суспільства, реалізація стратегії сталого розвитку цивілізації, яка визнана ключовою для ХХІ століття й передбачає збалансований екологічний, економічний та соціальний прогрес світової спільноти протягом тривалого часу, збереження умов існування людського суспільства, цілісності й життєздатності біосфери, стабільності соціальних і культурних систем та їх подальше поліпшення, потребують об'єднання, консолідації зусиль різних соціальних груп, зокрема дітей, молоді, дорослих, людей старшого віку, сім'ї, громади, нації як ключових ланок забезпечення сталості в усіх напрямках суспільного розвитку, оскільки вирішення глобальних проблем людства не може бути досягнуте зусиллями окремих особистостей.

Проте нині вказані групи не характеризуються гармонійністю власного існування. Збільшення кількості проблемних соціальних груп, а також кризові явища, характерні для дітей, молоді, дорослих, сім'ї, громади, нації як важливих груп, що становлять основну соціальну структуру суспільства й визначають вектор його розвитку, зумовлюють актуальність переведення соціальних груп на рівень сталого розвитку. Вагомий внесок у розв'язання означених проблем в змозі зробити соціальний педагог.

У зв'язку з цим, за задумом дисертантки, потребує модернізації чинна система професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у напрямі формування їхньої готовності до діяльності в контексті сталого розвитку, що, з одного боку,

сприятиме кращому усвідомленню майбутніми фахівцями власної місії в суспільстві, а з іншого – забезпечить усунення низки суперечностей, зокрема між потребами суспільства в реалізації концепції сталого розвитку як фактору прогресу цивілізації та відсутністю цілісного осмислення теорії та практики парадигми сталого розвитку в сфері соціально-педагогічної діяльності; між об'єктивною потребою суспільства в якісній підготовці майбутніх соціальних педагогів, здатних компетентно, творчо діяти для сталого розвитку представників різних соціальних груп, і реальним станом готовності майбутніх фахівців до діяльності в цьому напрямі.

Отже, виконане Наталією Кабусь дослідження, в силу того, що воно відповідає нарізним потребам реалізації стратегії сталого розвитку України і пов'язаним з цим соціальним замовленням щодо підготовки майбутніх соціальних педагогів у вказаному аспекті, спирається на нормативну базу сучасної освіти, на новітні дані філософії, психології, соціальної педагогіки, професійної педагогіки, безумовно, є своєчасним і перспективним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дослідження виконано як складову частину комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи «Підвищення ефективності педагогічного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (ДР № 0111U008880), кафедри початкової, дошкільної і професійної освіти «Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці вчителів» (ДР № 0111U008876) та кафедри соціальної педагогіки «Інновації в підготовці майбутнього фахівця до соціально-педагогічної діяльності» (ДР № 0112U002000) Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 6 від 20.12.2014 р.) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 4 від 26.05.2015 р.).

Провідна ідея дослідження про те, що підготовка соціального педагога до сталого розвитку соціальних груп є необхідною передумовою його успішної соціально-педагогічної діяльності в різних освітніх закладах і соціальних інститутах відповідно до вимог переходу суспільства на засади сталого розвитку, повною мірою реалізована в науковому апараті дослідження. Автором коректно сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, загальну і часткові гіпотези, що й забезпечило можливість оптимального визначення стратегії наукового пошуку, а також його максимально повної реалізації.

Обґрунтовуючи актуальність теми дисертації, автор звертається не лише до теоретико-методологічних засад проблеми, посиляючись на дослідження та погляди видатних науковців, а й наводить результати вивчення сучасної практики роботи навчальних закладів.

Структурування матеріалу і його представлення в чотирьох розділах дисертації надало можливість Наталії Кабусь повно й системно вирішити завдання дослідження. Вважаємо доцільним, передусім, виділити ті положення дисертаційної роботи, які заслуговують високої наукової оцінки, відзначаються науковою новизною і практичною значущістю.

У дисертації подано широкий спектр думок, поглядів, оцінних суджень та міркувань, що стосуються порушеної проблеми. Йдеться про інтерпретацію різних наукових підходів до розуміння різних аспектів (філософського, соціального, екологічно-валеологічного, культурологічного, психолого-педагогічного) сталого розвитку взагалі і соціальних груп зокрема.

Автор дослідження достатньо уваги приділив методологічним засадам дослідження. Обґрунтування концептуальних підходів (системно-синергетичного, цивілізаційно-культурологічного, особистісно-соціального, діяльнісного, суб'єктно-вчинкового, ресурсного, компетентісно-креативного) вбачається нам аргументованим і переконливим.

Робота виконана із залученням ґрунтовної джерельної бази (1310 найменувань, з них 87 – іноземними мовами), в якій відображено різні аспекти проблематики. Серйозний і глибокий аналіз такого обсягу літератури викликає

повагу до автора дисертації. Узагальнення значного обсягу наукової літератури з досліджуваної проблеми дало можливість дослідниці виокремити, критично зіставити, систематизувати найпродуктивніші ідеї вітчизняної і зарубіжної педагогіки в аспекті сталого розвитку соціальних груп і досить ґрунтовно розкрити соціально-педагогічний аспект порушеної проблеми.

Заслуговує схвалення те, що за підсумками теоретичних положень з проблеми дослідження автор пропонує власне тлумачення ключових понять дослідження «сталий розвиток соціальної групи», «підготовка майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп», «готовність майбутнього соціального педагога до сталого розвитку соціальних груп», розгорнутий аналіз змісту її структурних компонентів (мотиваційно-аксіологічного, компетентнісно-креативного, особистісно-рефлексивного).

Нам імпонує авторське виважене обґрунтування системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп, яку утворюють взаємопов'язані блоки (концептуально-цільовий, структурно-змістовий, технологічно-процесуальний і моніторингово-корегувальний), сукупність яких забезпечує функціональну цілісність процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп, набуття студентами досвіду соціально-педагогічної діяльності в означеному напрямі, їхній вихід на рівень власного сталого розвитку й саморозвитку. Схвальної оцінки заслуговує представлення моделі розробленої системи у вигляді схеми, що сприяє її унаочненню.

Безперечною перевагою роботи є її експериментальна частина. Позитивне враження справляє організація та змістовний опис експерименту, який мав варіативний характер. До позитивних аспектів ми відносимо і ретельно підібраний діагностувальний інструментарій (анкетування, тести, опитувальники тощо). Заслуговує на увагу те, що підготовку майбутнього соціального педагога до сталого розвитку соціальних груп здійснювали в різних видах діяльності студентів (навчальній, громадсько-виховній, практичній, науково-дослідній, самоосвітній). У тексті і додатках дисертації автором представлено значну кількість авторських розробок (зокрема

навчально-методичного комплексу з дисципліни «Методика організації соціальної роботи з різними соціальними групами», спецкурсу «Соціально-педагогічна діяльність зі сталого розвитку соціальних груп», програм діяльності гуртка «Волонтер» і «Театру-студії соціально-педагогічної клоунади», завдань до різних видів практики, спрямованих на набуття майбутніми фахівцями вмінь і досвіду проектування й реалізації системи роботи зі сталого розвитку різних соціальних груп з урахуванням їхньої специфіки).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, є достатнім. Він забезпечений використанням широкого методичного інструментарію та джерельною базою. Усе це свідчить про високий рівень обізнаності дисертантки з теорією та практикою з обраної проблеми, що і дозволило автору успішно вирішити всі завдання дослідження. Надійність і вірогідність одержаних результатів обґрунтовані завдяки здійсненню якісного і кількісного аналізу даних, їх статистичною обробкою та оцінкою внаслідок експерименту.

Дані, що наводить автор, дають підстави для твердження про об'єктивність отриманих результатів. Текст підпорядкований законам формальної логіки, викладений системно і послідовно. Це дає змогу використовувати дане дослідження з метою подальшого розвитку педагогічної науки, відкриває широкі можливості використання цих результатів у практиці вишів.

Загальні висновки та висновки за розділами ґрунтуються на результатах проведеного дослідження та відображають зміст викладеного матеріалу. Отже, загалом можна констатувати, що визначені автором у дослідженні завдання успішно вирішені й відповідають рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

Практичне значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Практичне значення дисертації полягає в доведенні його теоретичних положень і висновків до конкретних рекомендацій щодо організації процесу підготовки майбутнього соціального педагога до сталого розвитку соціальних груп, що відображено в одноосібній монографії «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до

сталого розвитку соціальних груп: теорія і практика», колективних монографіях «Розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця», «Основи сучасної педагогіки», «Напрями модернізації соціально-педагогічної системи підготовки фахівців в університеті»; розробці й апробації програмно-змістового й навчально-методичного забезпечення науково обґрунтованої системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп.

Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами і кураторами груп для вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери (соціальних педагогів, соціальних працівників) у вищій школі; для розробки спецкурсів, спецсеінарів, навчальних посібників; студентами під час написання курсових і магістерських робіт; викладачами в системі підвищення кваліфікації соціально-педагогічних кадрів.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів України, про що свідчать довідки про впровадження. Апробація результатів дослідження має широку географію.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Основні теоретичні положення й висновки дослідження відображено в 65 наукових працях (із них 62 одноосібних), серед яких 4 монографії (3 у співавторстві); 23 статті в провідних наукових фахових виданнях, із них 4 у міжнародних періодичних виданнях; 38 тез у збірниках матеріалів конференцій.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Аналіз змісту автореферату та дисертації доводить ідентичність їх структури, логіки викладення матеріалу, відповідність основних положень та висновків за розділами та підсумковим висновком. Зміст автореферату відображає основні положення та узагальнення, що містяться у дисертаційній праці.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Віддаючи належне рівню її ґрунтовності, вважаємо за необхідне вказати на деякі міркування й побажання, які виникли в процесі рецензування роботи:

1. У роботі наголошується на формуванні готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності зі сталого розвитку різних соціальних груп: дітей, молоді, дорослих, сім'ї, представників «груп ризику». При цьому автором досить докладно розкрито особливості роботи зі сталого розвитку з дітьми, сім'єю, представниками «груп ризику». Вважаємо, що доцільно було також приділити більше уваги особливостям роботи з молоддю і дорослими як соціальними групами.

2. У роботі обґрунтовано, що важливою умовою ефективності підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп є посилення ролі самоуправлінських впливів, стимулювання студентів до самоорганізації й самоуправління власною діяльністю. Слід було б докладніше висвітлити, яким чином студентів стимулювали до самоорганізації й самоуправління.

3. Автором доведено, що забезпечення ефективності функціонування системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп вимагає поглиблення професійної компетентності викладачів щодо забезпечення відповідної підготовки майбутніх соціальних педагогів, що передбачає проведення низки науково-методичних семінарів для професорсько-викладацького складу. Дисертантці варто було б більш докладно розкрити методику проведення таких семінарів.

4. Безперечно, підібраний методичний інструментарій формувального експерименту вражає своєю різноманітністю, але, на нашу думку, доцільно було б більш диференційовано підійти до завдань для студентів під час соціально-педагогічних практик у контексті сталого розвитку.

5. Вважаємо, що після викладу і аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи, доцільно було б визначити прогностичні тенденції вирішення досліджуваної проблеми як узагальнення ґрунтовного наукового пошуку дисертанта. За такої умови робота набула б більшої логічної завершеності.

Проте зазначені зауваження суттєво не знижують високої теоретичної і практичної цінності проведеного дослідження. Автор виявив себе як зрілий компетентний дослідник, що володіє надбанням психолого-педагогічної науки, сміливо висловлює оригінальні думки, робить логічні висновки.

Загальний висновок.

Детальне вивчення дисертаційної роботи дозволяє дійти висновку, що основні положення та результати дослідження достатньо обґрунтовані, є достовірними, мають наукову новизну і практичну значущість, апробовані та впровадженні в практику роботи вищих навчальних закладів. Дисертаційна робота Кабусь Наталії Дмитрівни «Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп» є самостійним, завершеним, логічним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. Дослідження відповідає вимогам п.п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), і дає підстави для присудження Кабусь Наталії Дмитрівні наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри іноземних
мов та методики викладання
Бердянського державного
педагогічного університету

І. Я. Глазкова

Підпис засвідчую:

кандидат педагогічних наук, доцент,
секретар вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

О. І. Попова

